

Cvetnonedeljske butare

Slovesno praznovanje **cvetne nedelje** od nekdanj praznujemo s posebnimi obredi, med katerimi ima pomembno vlogo **blagoslov zelenja**, ki ga povežemo v **butaro**. Zaradi raznovrstne rabe je cvetnonedeljska kmečka butara, v katero mora biti povezanih sedem ali celo devet vrst lesa (leska, vrbove šibe z mačicami, dren, oljka, božje drevce, bršljan, jelša, resje, pušpan, cipresa itd.), obilna in velika: vsako živinče mora dobiti malo zelenja, v vsako njivo, v vsak travnik, vinograd je treba zatakniti vejico ali križec iz blagoslovljenega lesa, nekaj vejic je dobro dati med seme, da bo dobro kalilo, z blagoslovljeno šibo mora pastir spomladi nagnati živino iz hleva na prvo pašo, nekaj šib pa je treba shraniti za hudo uro in nekaj zelenja za božično kropljenje ali, ob morebitni smrti, za kropljenje mrliča. Včasih so rekli, da se je prav po butari videlo, kako premožen je kmet: butara bogatega kmeta je bila tako velika, da jo je k blagoslovu moral nesti najstarejši sin ali pa hlapec in marsikdaj so jo morali pustiti pred cerkvijo naslonjeno na zid, ker ni šla skozi cerkvena vrata. Butaro je treba k blagoslovu nositi naslonjeno na ramo, postrani in ne pokonci.

Za cvetnonedeljsko butaro poznamo Slovenci mnogo imen (cvetni snop, prajtelj, beganica, lesen ali kravji žegen), nekatera imena pa pričajo, da je na njih nekoč viselo tudi pecivo (presmec, potica, presta). Le še v Zgornji Savski dolini še danes na butarico navežejo presto, drugod pa poleg pisanih trakov še jabolka in pomaranče: pravijo, da imajo po blagoslovu posebno moč, zato nekaj od tega sadja takoj pojedjo, dajo pa ga tudi živini. Nekaj posebnega pa so **ljubenske**

potice – butare, ki jih v Ljubnem ob Savinji spletejo v obliki kolovrata, trobente, koša, poljskega orodja ipd.

Meščanom, ki nimajo zemlje in ne živine pa zadošča le skromna vejica, da jo zataknejo za razpelo ali sveto podobo. Kljub temu pa so včasih tudi Ljubljancani nosili k blagoslovu prav take butare kakor okoličani. Ker pa niso imele prave funkcije, so izdelovalci začeli iskati nove načine, da bi butare lahko prodajali na mestnem trgu kot okras, pisan in trajen, ki pa bi vseeno še vedno zadostil zahtevi, da mora biti v butaro povezanih več vrst lesa. V prvih letih 20. stoletja se je tako v okolici Ljubljane (najprej v vasi Orle) rodila posebna zvrst lesne obrti – **izdelovanje cvetnonedeljskih butaric**, ki jim pravimo kar **ljublanske butarice**. Prvi se je tega dela oprijel čevljar Tone Vrečar, ki s čevljarsko obrtjo ni mogel preživljati svojih 12 otrok; med bršljan je vtaknil sprva le nekaj pisanih oblancev, pozneje pa vedno več, in ker so jih ljudje radi kupovali, so ga začeli posnemati tudi sosedje.

Ljubljanske butarice so od nekdanj posebnost zase: živega lesa je v njih malo, morda le šop brinja, vejica pušpana, ciprese ali oljčna vejica, glavno v njej so pisano pobarvani smrekovi oblanci rdeče, modre in bele, včasih rumene barve, ki so umetelno zviti in spretno napleteni okrog osrednjih šib. Priprava je dolgotrajna: jeseni pripravijo zelenje in palice, zgodaj spomladi naberejo resje, posebno zahtevna pa je priprava oblancev, tako struženje smrekovih deščic kakor tudi barvanje, sušenje in nato striženje ter vezanje butaric. Možje v šop povežejo enako dolge palice, nanje pa žene vežejo zelenje in na različne načine zvite oblance: lahko jih samo prepognejo (to so **mašnce**) ali pa jih zvijejo v **polžke** ali **zobčke**, ki jih stisnejo k osnovi obrnjene navzgor (**špičke**) ali navzdol (**noski** ali **klobučki**) ter jih trdno privežejo, med posamezne barve pa vložijo še pas zelenja. Barvni pasovi pa so lahko vzporedni ali pa se kakor kača vijejo od vrha butarice navzdol. Vrh butarice krasi šop brinja, pušpana ali ciprese.

Medtem ko se danes prodajalci butaric pripeljejo na mestno tržnico z avtomobili, pa so nekoč ljubljanski okoličani imeli kar precej težav: ko je v Ljubljano še vozil tramvaj, niso smeli s svojim tovorom vanj, ampak jih je v ranih jutranjih urah čakala dolga pešpot do ljubljanske tržnice.



foto: Tamino Petelinšek (arhiv Družine)